

Castell del Papiol. Foto presa el 2007 per Jordi Gironès

Geografia i medi natural

El castell del Papiol vetlla, dominador, la població, i és, al seu torn, guaitat pel veí Puigmadrona, muntanya que s'eleva fins assolir els 320 m sobre el nivell del mar. Podem considerar emplaçat el poble a uns 160 m. d'altitud, mentre l'estació del ferrocarril ho és solament a 36 m

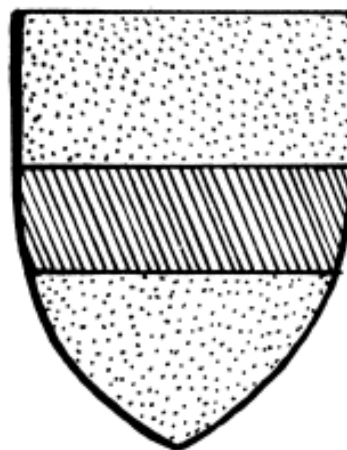
Aquest castell forma part de la xarxa castellera que vigilava el curs del Llobregat i el camí d'accés a Barcelona enfront les ràtzies musulmanes procedents fonamentalment del Penedès. Formen part d'aquesta xarxa diversos castells com són el de Sant Jaume (o Castellvell de Rosanes), el de Rosanes (el Pairet), el d'Eramprunyà o el ben prop Castell Ciuró.

La història

De l'any 1115 data el conveni fet entre els comtes de Barcelona —Ramon Berenguer III i la seva muller Dolça de Provença— i els germans Artal Pere i Bernat Pere, respecte al «castro quod vocant Papiol». En virtut del pacte, els comtes confiaren als germans esmentats la possessió del lloc, perquè el tinguessin i, si calia, el defensessin. Els atorgadors se'n reservaren la potestat, així com la quarta part de determinats beneficis, i retingueren el domini, en terme del castell,

de la «turrem cum porticu quod est ante turrim, que est contra Lubricato, et ut faciant ipsi comes et comitissa mansionem subtus ipsam rocham». El document s'enregistra al Llibre Gran dels Feus i el continua el sacramental pel qual Arnau (o Artal) Pere, Bemat Pere i Ramon Pere —aquest germà no havia estat consignat— expressaren als comtes la fidelitat pel «castro de Papiol».

Tal és la primera notícia que hom té del castell, a parer de mossèn Frederic Martí Albanell —autor d'unes útils Notes històriques del Papiol (Barcelona, 1926)—, qui assigna al document al·ludit la data 1116, o sigui un any més que la indicada pel transcriptor del Liber Feudorum Maior, mn. Francesc Miquel Rosell. Confessem que de no haver-hi en el conveni de referència la menció del riu Llobregat, podríem venir a creure que el text concernia a altre castell conegut per Papiol, això és el que tingué l'emplaçament al Penedès, car un «Guilelmi Bernard de ipso Papiol» signà, en 1076, a propòsit del «castro quod dicitur Castellet... in ipsa Marcha, in Penitense» i sabem que el senyor del «castello que dicitur Castelet» —indicat per un document del període 1112-1131 —fou Jordà de Sant Martí, essent, per a nosaltres, curiós que en l'escriptura amb la qual hem iniciat el present article hi hagi constància que els germans Arnau Pere i Bernat Pere se solidaritzin amb els comtes per «tenere,

Fotografia presa el maig de 1978 per Jordi Gironès

defendere, guerregare, exceptus lordano, illorum seniore, et Raimundo Mironis». Aquest darrer personatge tendeix, tanmateix, a encarrilar la qüestió, car deu tractar-se d'un fill, si no és ell mateix, que vengué, l'any 1067, unes peces de terra i un mas.

En 1131, «Raimundi Petri de Papiol» signa un document conservat al Cartulari de Sant Cugat del Vallès. Lògicament, es tracta d'un dels tres germans que efectuaren el conveni. L'estudiós voreja sovint la confusió amb el que fou castell penedesenc, quan vol penetrar el pretèrit llunyà del Papiol. Aquesta circumstància pot excusar-nos que, per tal de seguir una línia més segura, prenguem per norma del present article les esmentades Notes històriques, escrites pel vicari que fou del Papiol. Mossèn Martí determinà que el nom del poble surt ja l'any 1132, en un privilegi concedit pel comte de Barcelona.

El 1206, el rei Pere donà en feu a Ramon de Papiol certs drets reials sobre el castell. Un Galceran de Papiol acompanyà Pere el Catòlic en la batalla de les Navas de Tolosa, i un altre Galceran de Papiol acompanyà Jaume II a Roma i a Sicília. Un Galceran de Papiol —mort

el 1324— i un Berenguer de Papiol —finat el 1363, i instituïdor d'un hospital, amb capella, al poble— reberen sepultura a banda i banda de la porta del temple parroquial. Suposem que el primer personatge fou qui traslladà al rei Jaume, l'any 1315, la petició dels vassalls que l'església parroquial fos erigida en lloc més avinent que el fins llavors disposat. Acomplia aleshores el servei parroquial l'església de Santa Eulàlia de Madrona, elevada a 240 metres i en el Puigmadrona. El monarca autoritzà el canvi. Aquest antic temple parroquial, d'estil romànic, en ésser substituït no trigà gaire a prendre el nom de Sant Pere de Madrona, deixant el de Santa Eulàlia, i hom el coneix actualment, i des de començaments del segle XVIII, com ermita de la Verge de la Salut.

En el fogatges del 1365-70 i de 1377-79 consten 32 «fochs» en la parròquia de Santa Eulàlia del terme del castell de Papiol. El gener de 1395, Joan I vengué a Berenguer de Cortilles, per carta de gràcia, els dominis directe i al·lodial, potestat, i servei, etc., que li competien en el castell del Papiol, i també per carta de gràcia la jurisdicció criminal, el mer i el mixt imperis, i altres drets, per la quantitat

Fotografia presa el maig de 1978 per Jordi Gironès

de 6.000 lliures. Cinc mesos després, el comprador transferí els drets a Ramon del Papiol.

El dietari de la Generalitat, en fer-se ressò del violent terratrèmol ocorregut a primera hora del dia 24 de maig del 1448 (potser el moviment sísmic més terrible a les nostres terres del qual hi hagi notícia), consigna que el castell del Papiol caigué i produí la mort de tres homes.

A les capitulacions de la ciutat de Barcelona amb Joan II —octubre del 1472— figura citat expressament «lo Castell den Papiol», entre «totes les altres viles e castells quis tenen en la opinio de Barchinona». Per raó d'aqueixa guerra, molts castells i termes es despoblaren. Els senyors del Papiol —Joan Galceran de Papiol, pare; i Joan Galceran, fill—, a fi que es poblés el terme i es conreés la terra, en març del 1482 declararen l'afranquiment dels mals usos i limitaren els arbitris sobre el pa, el vi, les hortalisses, el lli i el cànem. Joan Galceran de Papiol —el fill, dit «Menor» (el pare rep el qualificatiu de «Major»— va casar-se amb Francesca Regàs, filla del mercader barceloní Joan Regàs. Francesca Regàs morí en 1490, i heretà el castell i el terme l'única filla del matrimoni, Francesca Àngela des-Papiol, qui maridà, l'any 1505, amb Bernat de Marimon, senyor de Sant Marçal. Llur filla, Beatriu de Marimon i des-Papiol, casà, en primeres núpcies, amb Eimeric Duzay, i, en segones núpcies, amb Francesc de Guimerà, fill de Bartomeu de Guimerà, senyor de Llorac. Com que del primer matrimoni no hi hagué successió, l'hereu fou Joan de Guimerà i des-Papiol, qui casà amb Lluïsa de Llupià. Tingueren dos fills: Gispert, que fou l'hereu, i Beatriu. S'iniciava el segle XVII.

Gispert de Guimerà no tingué successió del seu primer casament —amb Violant de Perapertusa—, però sí dues filles del seu segon matrimoni —amb Maria Amat i Desbosc. La pubilla es deia Maria, també; i Beatriu, la germana. Maria de Guimerà esposà, l'any 1610, amb el baró de Vilassar, amb Pere Desbosc i Santvicenç; pels capítols matrimonials, sabem que el seu pare la dotà amb el castell del Papiol, Llorac, barques del riu Llobregat, la quadra de Roquer, etc. De la «Quadra de Roquers» amb «Papiol» hi ha estat, el 1632, com mateixa jurisdicció; de fet, el títol dels barons era «Senyor jurisdiccional, Baronal, al·lodial i campal del Lloc i Terme de Santa Eulàlia d'El Papiol i Quadra de Roquer». El camp encara avui anomenat «de les Forques» —prop de la via del tren— rememora el poder absolut ostentat pels senyors del Papiol. Aquest poder s'expressava tant en l'afer polític com en l'administratiu. La plena jurisdicció civil i criminal del Papiol fou concedida per Felix II, l'any 1587, a Gispert de Guimerà i de Llupià.

Frederic Desbosc i de Santvicenç, fill de Pere i Maria, amullerà amb Maria Ortiz morí sense fills el 1671, però no fou Baró del Papiol perquè la seva mare (morta el 1665) vengué el castell i la baronia al mercader Francesc Argemir, qui en fou investit en 1661.

En 1771, pel lluïisme foren satisfetes 1.800 lliures. S'interrompé, doncs, la continuïtat familiar, i els senyors de la baronia passaren a ésser-ho, d'inici, per dret de compra. Foren senyors del castell del Papiol: Carles de Calders, casat amb Teresa; Agustí Copons, casat amb Gaïetana Rius; Josep Copons, casat amb Lluïsa Desbach; Francesc de Bustamante i Argemir; Guerau Cebrià i Font; Felip Cebrià; Joaquim Cebrià i Vilella; Rafael Llozer i Cebrià (qui ho era en 1886); i el nebot d'aquest Joaquim Almirall i Llozer. El cognom Almirall segueix unit a la propietat de l'immoble.

L'edifici

El castell, com edifici, té una presència noble, i, en el segle passat, serví d'alberg per a la milícia durant les guerres entre liberals i carlins. Fa pocs anys, amb motiu d'unes obres

Fotografia presa el maig de 1978 per Jordi Gironès

que foren fetes al castell i en enderrocar una paret, aparegueren armes i peces de vestuari militar corresponents a aquella època. Podem imaginar que aquest castell ofereix una llarga existència senyorial, a desgrat que una llegenda assegurí que mai el castell no ha estat edificat del tot.

En la construcció, assentada damunt la roca, hi ha traces d'antigor. Si, contemplat del defora, el castell s'erigeix potent, però sense estridències decoratives —car la façana no perfila particularitats dignes d'esment especial—, part de l'interior, en canvi, restitueix la semblança castellívola que hom n'espera. De fora, la torre és de traça regular; tanmateix, estudiada de dintre, s'infereix que la base originària fou circular; així ve palesada una reforma que culminà quan, fa anys, un llamp malmeté la part superior —que ara manca— de la torre.

La primitiva construcció militar fou transformada en palau durant el segle XIV, probablement quan era senyor del Papiol el Galceran de Papiol que demanà el trasllat de temple parroquial. Sorpren el buc d'aquest castell, en el qual s'operaren reformes durant el segle XVIII. I corprèn l'ànim contemplar-hi la que fou presó, «tètrica com poques», àdhuc «amb la cadena amb argolla». Els temps són altres... i sabem avui —any 1966— que és pròxima a anunciar-se la constitució del Grup d'Amics del Castell del Papiol.

Nota: escrit extret del Volum I de l'obra sobre els Castells Catalans publicada per l'editor Rafael Dalmau l'any 1967 (segona edició dde 1990).

Jordi Gironès i Vilardebò
juny de 2008